

ПРЕМИНАВАНЕ ОТ СВЕТА НА УЧИЛИЩЕТО КЪМ СВЕТА НА РАБОТАТА

д-р Темпъл Грандин
асистент в Colorado State University, Fort Collins, Colorado, 80523, U.S.A.

[*Специална педагогика*, бр. 2, 2001 (3-10)]

Д-р Темпъл Грандин има уникалната възможност да въвежда родители и професионалисти във вътрешния свят на аутизма, тъй като самата тя има аутизъм. Диагнозата ѝ е поставена, когато е била на две години. Животът ѝ е изпълнен с предизвикателства и приключения. Д-р Грандин изнася лекции посветени на аутизма по целия свят и се представя на много международни конференции. Първата ѝ книга "Emergence Labeled Autistic" (Спешен случай с име аутистичен) се счита за една от класическите книги в тази област и е най-четената от всички хора, които имат нещо общо с аутистичните деца. Следващата нийна книга "Thinking in Pictures" (Мислене в картини) се радва също на голям интерес и по същия начин става класическа. В настоящата статия д-р Грандин описва своето преминаване от училището към професионалната реализация и дава редица съвети как другите аутисти да направят това. Статията е публикувана през 1996 г. в Интернет на адрес:

<http://www.autism.org//temple/transition.html>

Предишен неин вариант е публикуван в списание The Advocate през 1992

MAKING THE TRANSITION FROM THE WORLD OF SCHOOL INTO THE WORLD OF WORK

Temple Grandin, Ph.D.
Assistant Professor, Colorado State University,
Fort Collins, Colorado, 80523, U.S.A

Dr. Temple Grandin is in a unique position to provide parents and professionals insight into autism because she has autism. She was diagnosed at age 2 and has lived a very challenging and adventurous life. Dr. Grandin has presented lectures on autism around the world and has appeared on many national television programs. Her first book, Emergence Labeled Autistic, is considered one of the classic books in the field and is must reading for everyone involved with autistic children. Her new book, Thinking in Pictures, is already starting to receive much attention, and it will likely become another classic, In the presented paper Dr. Grandin describes her transition from the world of school into the world of work and gives some ideas how other autistic people can do this transitio Published in Internet at:

<http://www.autism.org//temple/transition.html>

An earlier version of this article appeared in The Advocate, Summer, 1992

По време на моите пътувания за участие в конференции, посветени на аутизма, аз се запознах с много тъжни случаи на хора с аутизъм, които са завършили успешно гимназия или колеж, но не са могли да направят преход към света на професионалната реализация. Някои от тях останаха вечни студенти, защото интелектуалният стимул на средата в колежа им дава достатъчно добра възможност да се изявяват. За много аутистични години, прекарани в колежа, са техните най-щастливи години (Szatmari et al., 1989).

Искам да обърна внимание колко е важно да се направи плавен преход от училищната среда към професията. Аз извърших този преход на етапи. Сегашната ми професия да проектирам уреди за животновъдството се основава на моя стара детска фиксация. Аз използвах тази фиксация като мотив да стана експерт по говедовъдство. Оборудването, което проектирах, беше предназначено главно за месопреработвателни предприятия. Аз накарах също така месопреработвателите да разберат колко е важно животните да бъдат третирани хуманно. Докато бях в колежа, започнах да посещавам месните животновъдни ферми и месопреработвателни предприятия. Това ми даде възможност да науча много за производствените дейности.

Много хора с аутизъм, които са успели в живота, са превърнали техни предишни фиксации в основа за бъдещата им професия. Аз имах щастието да се запозная с господата Том Рорер, управител на местния завод Swift Meat Packing, и Тед Гилберт, управител на Red River Feedlot (месопреработвателно предприятие, собственост на Джон Уейн), които ми позволиха да наблюдавам един път седмично тяхната работа. Те откриха моите таланти и бяха толерантни към моите ексцентричности, като по този начин изпълняваха и важната роля на мои наставници. Преподавателите, които работят с аутистични ученици и студенти, би трябвало да търсят такива наставници сред хората от различни професии. Аз завърших Държавния университет в Аризона с магистърска дипломна работа по говедовъдство и проектиране на пръскачки. Едновременно с това аз пишех статии за списание Arizona Farmer Ranchman Magazine като независим журналист. Това ми даде възможност да науча много неща за животновъдството и за месопреработването, както и да извършвам експертизи.

Следващата моя стъпка беше първото ми наемане на работа в едно голямо бюро за проектиране на съоръжения за месопреработването. Емил Уиниски, главният конструктор, откри моите таланти в областта на проектирането и дизайна. Той освен това беше мой трети наставник и ме накара да възприема някои социални правила. Първо накара своите секретарки да ме заведат да си купя по-хубави дрехи. В началото аз истински се разбунтувах против това, но днес разбирам, че той ми е направил голяма услуга. Освен това той ми каза в прав текст, че ще трябва да спазвам определени дребни светски правила, като например да употребявам дезодорант. Бях принудена да се променя. Най-силно ме заинтересува следния пасаж, който прочетох в една статия на Kanner, посветена на хора с аутизъм, успели да се адаптират към изискванията на обществото: “За разлика от повечето аутистични деца, те много трудно добиват представа за своите странности, за да могат да започват сами да полагат съзнателни усилия да направят нещо за себе си” (Kanner et al. 1972).

Самият Емил беше доста ексцентричен тип и това обяснява защо той ме нае на работа. Около шест месеца, след като постъпих, Емил беше уволнен. Аз продължих да работя още около година и напуснах, защото от мен искаха да участвам в някои твърде съмнителни сделки. Докато бях в това конструкторско бюро, аз се научих от техния изключителен

художник Дейви да скицирам. Дейви и аз се разбирахме добре, той беше свенлив самотник, който правеше великолепни рисунки. Като използвах контактите си от конструкторското бюро, аз започнах да извършвам конструкторска дейност на свободна практика. Давах независими консултации и конструирах в рамките на една длъжност. Хората уважават таланта и аз скоро придобих репутацията на експерт в своята работа. Докато бавно изграждах своя професионализъм, имах достатъчно парични източници и затова не бях принудена да работя в МакДоналдс, за да си плащам сметките.

Работата на свободна практика дава възможност на аутистите да постигнат успех и да покажат коя е областта на техните таланти. Често такава подходяща област е компютърното програмиране. За да постъпят на работа, хората с аутизъм имат нужда от някой човек, който да им помогне да намерят своята първоначална професия. Свободната практика помага също така да се избягнат някои от социалните проблеми, свързани с работата на едно и също място. Аз можех да отивам на работа, да конструирам, след което да си отида, преди да се забъркам в социални ситуации, при които бих имала неприятности. Друга работа на свободна практика, която биха могли да вършат хората с аутизъм, е акордиране на пиано, поправка на двигатели и графични изкуства. Всички тези професии правят използваемите уменията, които имат повечето аутисти, като перфектен слух, техническа сръчност и талант да рисуват.

Липса на социално разбиране

В Аризона скоро придобих репутация на експерт в своята област, но в социално отношение аз често имах неприятности. Предизвиквах цял куп неприятности на Том Рорър, управител на завода Суифт. Аз не разбирах, че хората имат свое собствено его и това его за тях често е много по-важно от лоялността към компанията. Наивно вярвах, че всички служители на Суифт винаги действат в името на интересите на своя работодател. Считах, че ако съм винаги лоялна и работя за благо на Суифт, аз ще бъда възнаградена. Другите инженери негодуваха срещу мен. Понякога сглобяваха съоръженията погрешно, без да ми съобщят за това. Те не харесваха тази “нимфа”, която им нарежда какво да правят. В техническо отношение аз имах право, но в социално – не.

Аз докарах неприятности на Том Рорър, след като написах писмо до президента на Суифт за лошото инсталиране на съоръженията, което караше животните да страдат. Президентът беше поставен в неудобно положение, защото бях намерила грешки в неговата работа. Мислех, че той ще е доволен, че го информирам за тези грешки. Вместо това той се почувства застрашен и каза на Том да се отърве от мен. За щастие Том не ме изхвърли.

През годините аз се научих да бъда по-тактична и дипломатична. Научих се никога да не върша нещо през главата на хората, които са ме наели на работа, освен ако нямам тяхното разрешение. От натрупания опит се научих да избягвам ситуациите, при които бих могла да бъда използвана или моите работодатели да се почувстват засегнати. Научих се на дипломатичност, като четях книги, посветени на воденето на преговори между държави, и ги използвах като модели.

Да имат неприятности в социалните страни на работата е сериозен проблем за много хора с аутизъм, докато да научат професионалната страна на работата е лесно за тях. Много аутисти очакват повечето хора да са добри. Да научат, че някои хора са лоши и се опитват да ги експлоатират, за тях е грубо пробуждане. Това е урок, който независимият човек с

аутизъм трябва непременно да научи. Останалите работници трябва да бъдат привлечени и да се научат да помагат на аутистите, които се занимават с нискоквалифицирано занаятчийство. Колегите им трябва да бъдат обучени да разбират аутизма. По-контактният аутист може да се научи да избягва неприятностите, като се съсредоточи върху работата си. Един такъв човек работи пет години в лаборатория и той неговият работодател бяха доволни от тяхната съвместна дейност. Един ден този аутист си създаде неприятност, като отиде да пийне с приятели, и беше уволнен. Би било по-добре за него, ако беше отклонил това предложение. За да избягна подобни проблеми, аз поддържах контактите си с клиентите в техническия отдел, където работех. Да се опитвам да си уреждам срещи и да флиртувам на работните места на моите клиенти би ми донесло много неприятност, затова аз просто не го правех.

Развитие на изследванията на аутизма

Досега са направени две основни изследвания, посветени на възрастни аутисти, които успешно са се приспособили към изискванията на живота извън училище.

Szatmari et al. (1989) описва шестима по-контактни аутисти, които са завършили колеж и са успели да заживеят независимо. Един от тях е останал вечен студент, а останалите пет имат работа. Съществува тенденция хората с аутизъм да остават вечни студенти, защото харесват стимулиращата и добре структурирана среда на колежа.

Двама души от изследването на Szatmari са станали търговци, а двама други работят в библиотека. Петият човек е преподавател по физика. Преподавател би могла да бъде подходяща професия на свободна практика. Хората с аутизъм често умеят добре да обучават другите в областите на техните специални интереси. Джайсън Утли от Кентъки си изработи скаутски умения и останалите скаути го харесваха, защото той ги учеше да връзват различни видове възли. Преподаването и търговията изискват социално общуване, но често то е еднопосочно, при което аутистът има възможност да говори за своята област на интереси. Това не изисква пълно разбиране на социалните взаимодействия.

Kanner et al. (1972) проследява развитието на девет случая на по-контактни аутисти, при които е извършено добро приспособяване. Пет от тях имат работа. Те работят като: банков касиер, химик-лаборант, служител в Agricultural Experiment Station, счетоводител и библиотекар. Един от тях поради социалните си проблеми постоянно преминаваше от една работа на друга. Работните места, които са били успешни за аутистите, не са изисквали сложни социални взаимодействия. Общуването на банковия касиер, например, може да бъде рутинно и стереотипно.

Жената, която стана химик-лаборант, първоначално е работила като медицинска сестра в родилен дом. Тази работа е била за нея едно разочарование, защото не е умеела да бъде гъвкава. Тя научила от книга за отглеждане на деца, че майките трябва да кърмят бебетата само 20 минути. Когато рязко отнемала бебетата от майките в отделението за новородени, те се ядосвали. Тя не разбирала защо. Когато се прехвърлила в химическата лаборатория, била високо оценена заради познанията ѝ по химия. Човекът, който е сега банков касиер, бил понижен от предишната му длъжност, след като преди това е бил повишен до длъжност управител. Аз чух за друг тъжен случай, при който мъж с аутизъм дълги години успешно е бил чертожник в архитектурна фирма. След като го повишават и той трябвало да се занимава с клиенти, бива уволнен. Трябвало е да го оставят да работи на своята чертожна маса.

В резюме, един човек с аутизъм би могъл да направи успешно преминаване към работата или кариерата само ако се спазват определени правила.

1. **Степенувано преминаване** – работата трябва да се започне за кратки периоди още по време, докато лицето е още в училище.

2. **Поддържащи работодатели** – родителите и учителите трябва да намерят работодатели, които биха желали да работят с хора с аутизъм.

3. **Наставници** – хората с аутизъм, особено по-контактните, имат нужда от наставници, които да са едновременно и приятели с тях, и да им помагат да придобият социални умения. Най-добрите наставници имат общи интереси с лицата с аутизъм.

4. **Обучаване на работодателите и работещите** – както работодателите, така и работещите, е нужно да бъдат запознати с аутизма, за да могат да поддържат аутиста и да му помагат. Те също трябва да разбират ограниченията на аутистичните хора при социалните контакти, за да им помогнат да избягнат ситуации, при които биха могли да загубят работата си.

5. **Свободна професия** – свободната професия често е една добра възможност за по-контактните аутисти, които имат специални умения в областта на компютрите, музиката или изкуствата. Лицето с аутизъм ще има нужда от някой, който да му помогне да започне бизнес и по възможност да запознае клиентите с аутизма. Успешна свободна професия е областта на компютърното програмиране, настройката на пиана и графичните изкуства.

6. **Направете им порт-фолио** – хората с аутизъм трябва да продават техните умения, а не тяхната индивидуалност. Те трябва да направят порт-фолио на техните професионални умения. Художниците могат да направят цветни фотокопия на техни работи, компютърните програмисти могат да направят демонстрационен диск. Порт-фолиото на професионалните умения на лицето трябва да бъде представено на работещите в отдела за изобразително изкуство или в компютърния отдел. При всичките мои длъжности аз трябваше да търся “задната врата”. Тъй като аутистите не могат да се представят добре при интервю за наемане на работа, кадровият отдел трябва да бъде заобиколен. Хората, които се занимават с техника, уважават таланта, а аутистът трябва да продава своя талант на работодателя.

Литература.

Kanner, L., Rodriguez, A., and Ashenden, B. (1972). **How far can autistic children go in matters of social adaptation?** *Journal of Autism and Childhood Schizophrenia (Now titled: Journal of Autism and Developmental Disorders)*, 2 (9-33).

Szatmari, P., Bartolucci, G., Bond, S., and Rich, S. (1989). **A follow-up study of high functioning autistic children.** *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 19 (213-225).

Превод: Екатерина Дечева-Атанасова, майка на аутистичен младеж на 19 години.